

MELODIJA U GHANA FID - DAR U FIT - TRIQ

Guido Lanfranco

F' L-Imnara Nri. 16, 17 u 20 kont ippubblikajt ghadd ta' ghanjiet qosra ta' erbagh linji (*quatrains*),⁽¹⁾ li normalment kienu jtkantaw minn nisa waqt ix-xoghol tad-dar li fl-imghoddi kien jiehu hafna hin, bhal hasil tal-hwejjeg u trabi, tisjir, inxir, u moghdija kif ukoll xoghol iehor bhat-tballit tal-bjut u xoghlijiet ohra. L-irgiel kienu jkantaw ukoll ghanjiet ta' l-istess ghamla. Dan it-tip ta' ghana ilu bosta snin jezisti fil-gzejjer taghna, dejjem jinbidel, jintilef u jiehu postu iehor skond iz-zminijiet, meta n-nies maqtughin fil-kampanja u fl-irhula ma kienux influwenzati mill-muzika u kant klassici li kien hemm fil-ftit familji u organizzazzjonijiet nobbli jew sinjuri. Ghad baqa' bosta li jiftakru minnhom, u hemm bosta li smajnihom aktar minn darba jvarjaw minn post ghall-iehor, kif wiehed ghandu jistenna fit-tradizzjonijiet orali.

Fil-hargiet ta' L-Imnara msemminjin fuq, deheru l-kliem biss ta' dawn it-taqbiliet, izda l-ghan tieghi din id-darba hu li nuri wkoll il-melodija semplici ta' dawn l-ghanjiet qosra popolari.⁽²⁾

Ghall-ghanijiet ta' din il-kitba, il-melodiji nista' nigborhom f'dawn it-tliet kategoriji: (i) dawk li s-suggett jew ideja taghhom jitghannew fi strofa wahda t' erba' versi, jigifieri *quatrain* wiehed. (ii) ghanja mibnija fuq ghadd ta' *quatrains* dwar suggett wiehed, bhallikieku ghanja tal-fatt, Izda il-melodija ta' l-ewwel strofa tirripeti ruhha l-istess ghal kull strofa. (iii) ghanja bi strofa wahda, ukoll ghamla ta' *quatrain* popolari, izda l-melodija hija dik ta' makkjetta u tista' tghid dejjem tkun ta' origini kontinentali u kontemporanja.

(i) Ezempji ta' melodija fil-ghana ta' *quatrains* popolari:-

- I Ej' hanini nghannu ghanja / Nghannuha taht id-dukkara,
Il-lehen li ghandek inti / Jixbah wisq hanqa ta' hmara! ⁽³⁾

Eġ' ta - ni - mi - ngeħ - muu għan - ja - , ngeħ - mu -
 - ha taħt id - duk - ka - ra - ħ - le - tu li għan - duk
 in - ti jin - baħi usioq tan - ga ta' tma - ra - .

II Kont fit-tieqa qed nittawwal / Jien qlajt daqqa ta' lumija,

U kieku naf min waddabhieli / Mmur ingiblu l-pulizija.⁽⁴⁾

Kont fit - tie - qa qed nit - taw - wal - , jien qlajt
 daq - qa ta' lu - mi - ja - ukie - ku naf min wal - da -
 - bħie - li mmur in - ġi - bħu l - pu - lu - zi - ja - .

III A lilek tal-gallarija / Idhol gewwa aħseb dnubietek,

Hutek koroh, kollha żżewġu, / Int sabiha, hadd ma jridek!⁽⁵⁾

A li - lek tal - gal - la - ri - ja - id - tni ġew - wa - t - seb dnub - iet - ek - , tu - tek
 ke - rotħ kel - lħaż - żew - ġu int sa - bi - ta twid ma jri - da - k .

IV Libsa bajda minn fuq s'isfel / Čoff wara iehor quddiem,
 U ta' wara xtratulek ommok, / U ta' quddiem xtrajtulek jien!⁽⁶⁾

Lib-sa baj-da minn fuq s'is-fel - eff war-ra ie-tior qud-diem u ta' wa-
 -ra xtra-tu-lek om-mok - u ta' qud-diem xtra-jtu-lek jien.

V X'dawl ta' qamar hawn il-lejla, / Čaqqufa hsibtha xelin;
 Poggejtha fuq il-kredenza, / Haduhieli l-hallelin!⁽⁷⁾

X'dawl ta' qa-mar hawn il-lej-la - caq-qu-fa hsib-tha xe-lin, pog-gej-
 -tha fuq il-kre-din-za - tra-du-hie-lil-hal-le-lin.

VI U se naghtikom il-bonasira / U zghar u kbar, foqra w sinjuri;
 U jekk jiena zbaljajt xi kelma / U nitlobkom tiklumpatuni.⁽⁸⁾

U se naght-ikom il-bo-na si-ra - u zghar u kbar, foq-ra w sin-ju-ri - u jekk jien-
 -na zbal-jajt xi kel-ma - u nit-lob-kom tik-kumpat-uni.

(ii) Għamja tal-fatt, bil-melodija tirrepeti ruħha listess għall-kull strofa:-

Er-bi-tax il-se-na kel- lli - hab-bejt guvni ta' tmintax,
 - tax, wa-ra din l-im-habba kollha min-nu -
 gjejt ah-ben-du - na-ta'.

VII Erbatax il-sena kelli / Habbejt guvni ta' tmintax,
 Wara din l-imhabba kollha / Minnu gjejt abbandunata.

Hallejt 'l-ommi u 'l-missieri / Biex immur ma' Toni tiegħi,
 Wara din l-imhabba kollha / Qalli m'ghandux grazzja miegħi.

Tibza xejn inpattihielu / Ghax bi kwietu ma nhallihx;
 Ghand il-kappillan immurlu / U nhassarlu t-tnidijiet.

Liebsa bajda minn fuq s'isfel / Minn go rasha mantell twil,
 Hija diehla gewwa l-knisja / Biex hi tghidlu s-"Sinjor si."

Kif jghidliha "Si sinjora" / Pronta għal fuqu jien immur,
 Nhidlu "Toni, Toni, ftakar / Kemm miegħi kont traditur!"

Mill-knisja għaċ-cimiterju / Niftah il-qabar b'idejja;
 Nixrob l-ilma tal-velenu / U fil-pront naghlaq ghajnejja.⁽⁹⁾

L-istess melodija kantatha mara oħra,⁽¹⁰⁾ imma ziedet il-kliem:

Qabduha u sejr in biha, / Ghaddewha minn fuq is-sur,
 In-nies kollha vuċi wahda / "Jahasra kif kellha tmūt!"

Qabduha u sejr in biha / Għaddeha minn Putirjal,
In-nies kollha vuċi waħda, / "Jaħasra kemm għadha tfal".

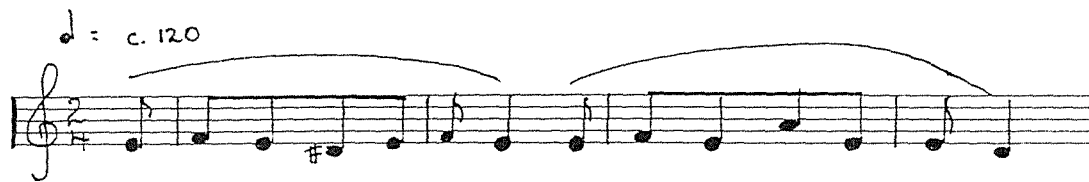
(iii) Melodija minn makkjetta fil-ghana popolari:-

Il-makkjetta tkun taqbila umoristika bażata fuq melodija kontemporanja originarja mill-kontinent, u li ssir popolari fost il-poplu għax tun tal-widna, u għall-bidu tkun tkantat fxi serata tat-teatrini ta' l-irhula li kienu jsiru aktar spiss qabel il wasla taċ-ċinema. Makkjetta li tintgħogħob kienet malajr tinxtered ma' kullimkien u tidhol fid-djar. Filwaqt li l-melodija u t-tema jibqgħu daww tal-bidu, li jkunu nkitbu għat-teatrini, il-kliem jibdeu jinbidlu u jidhru minn flokhom oħrajn skond l-immaginazzjoni ta' l-individwu, u jiġu addattati biex jinkludu ismijiet ta' nies tal-familja, personalitajiet, grajjiet u sitwazzjonijiet kontemporanji. Dawn il-makkjetti jibqgħu validi sakemm in-nies tal-mument jifhemhom għax jittrattaw sitwazzjonijiet u karattri ta' żmienhom, iżda, bħalma jiġri fil-karikaturi, għal ta' warajhom li ma jkunux jafu l-istorja, jitilfu ħafna mill-valur għax ma jibqgħux topiċi. Minn dawn kellna diversi, l-aktar mill-ewwel ftit snin tas-seklu għoxrin meta id-diski u r-radji jiet bdew jinstemgħu, ma' kant u muzika assoċjati maż-żewġ gwerer dinjin. Eżempju ta' dawn kellna tal-piki tal-futbol qabel il-gwerra, u tal-*Victory kitchen* u ta' *Ċetta tad-dudu* fi żmien l-aħhar gwerra.

Din li ġejja, u l-melodija tagħha, hija waħda mit-taqbiliet kontemporanji dwar il-wirja ta' Wembley, għalhekk, bħall-eżempji l-oħrajn li jidhru warajha, tidhol dejjem il-kelma Wembley.⁽¹¹⁾

VIII Tutina marret Wembley, / Marret għand is-saħħara,
Qaltilha: "Min se jirbah?" / Wegħbitha: "Tal-Furjana"⁽¹²⁾

Minflok Tutina, kienet tissemma' wkoll Tettina, u Ċettina, u bosta ismijiet oħrajn, bosta drabi biex jixhtu botti biċ-ċajt lil-membri tal-familja, tfal u barranin; minflok Wembley, kienhemm min idawwarha Ghawdex.

Tu - ti - na marret Wembley, marret għand is - Saħ.ħa - ra

Qal - tiħha "min se jir - baħi?" u Wig biħħa " tal - Fur - ja - na".

Dawn li ġejjin huma varjanti, dejjem jinvolvu l-Ċettina, Tutina, eċċ., u l-Wembley, dejjem bl-istess melodija:

Tettina marret Ghawdex / Tettinu ma riedhiex,
Għax għandha l-patata hoxna / u l-vapur ma jesagħhiex.

Ċettina marret Ghawdex, / Marret bil-freġatina,
Kif waslet f'nofs il-baħar / tela' granċ gidmilha t-tina. ⁽¹³⁾

Ċettina marret Wembley / Marret bil-freġatina,
Kif waslert f'nofs il-baħar / Waqgħetilha l-umbrellina. ⁽¹⁴⁾

Sulfarina trid issiefer / Sulfarinu ma jridhiex
Għax għandha l-patata hoxna / u l-vapur ma jesagħhiex. ⁽¹⁵⁾

Ċettina marret Wembley / Marret tixtri it-tadam,
Għamlitu balbuljata / 't-tlittijem tal-karnival. ⁽¹⁶⁾

Ċettina marret Ghawdex, / Marret tixtri il-ġbejniet,
Il-ġbejniet poġġiethom f'hobbha / u waqgħulha fil-qaliet. ⁽¹⁷⁾

Ċettina marret Wembley, / Marret tixtri ċ-ċikkulat,
Iltaqgħet ma' Tork iswed / Xuxtu bajda u nnukklata. ⁽¹⁸⁾

Sulfarina trid tiżzewweġ, / Sulfarinu ma jridhiex,
Għax għandha l-patata hoxna, / U karrozzin ma jesagħhiex. ⁽¹⁹⁾

Ċettina marret tghum, / Marret tghum ġo'banjijiet,
Inqatgħetilha ċ-ċinga, / U niżillha il-qaliet. ⁽²⁰⁾

Ċettina marret Wembley, / Eija marret bil-vapur,
Il-kaptan dar dawra magħħ, / qallha: "Wiċċek kollu kulur." ⁽²¹⁾

**Ċettina kellha tifel / Dejjem tghidlu biex jobdiha,
Darba kiber, rabba l-ghaqal, / Aktar ghamel biex jinkiha. ⁽²²⁾**

**Kikina marret Wembley / Marret tixtri it-tadam,
Ghamlithom ġewwa hobbha / u waqawlha ġol-fardal**

**Kikina marret Wembley / Marret tixtri it-tuffieħ,
Ghamlithom ġewwa hobbha / u waqghulha mill-qalziet. ⁽²³⁾**

NOTI :

(1) L-ghanjiet jew taqbiliet li deheru fil-hargiet ta' L-Imnara msemija kienu miġburin minni waqt il-programmi tiegħi fuq ir-radju RTK. Dawn irrekordjajthom flimkien ma' bosta oħrajn, u għamilt traskrizzjoni tagħhom. Li qed jidhru l-lum huma ukoll silta ta' ghanjiet miġbura b'dan il-mod, iżda din id-darba għandi il-melodija tagħhom, għax meta rrekordjajthom, dawk li qaluhom mhux biss qaluli l-kliem, iżda wkoll għannej il-melodija.

(2) Minhabba li jiena ma niktibx muzika, għaddejt ir-rekordings tiegħi tal-melodij Nri. I sa VII, li jidhru f'dan l-artiklu, lis-Sur Goeffrey D. Axiak B.Sc.(Nursing) li ġentilment qalibhomli f'melodija miktuba kif tidher hawn

(3) Mari, Birkirkara, 27-4-1994

(4) Nina, Valletta, 27-4-1994

(5) Mara, Haż-Żebbuġ, 27-4-1994

(6) Mara, Żejtun, 27-4-1994

(7) Mari, Birkirkara, 27-1-1994

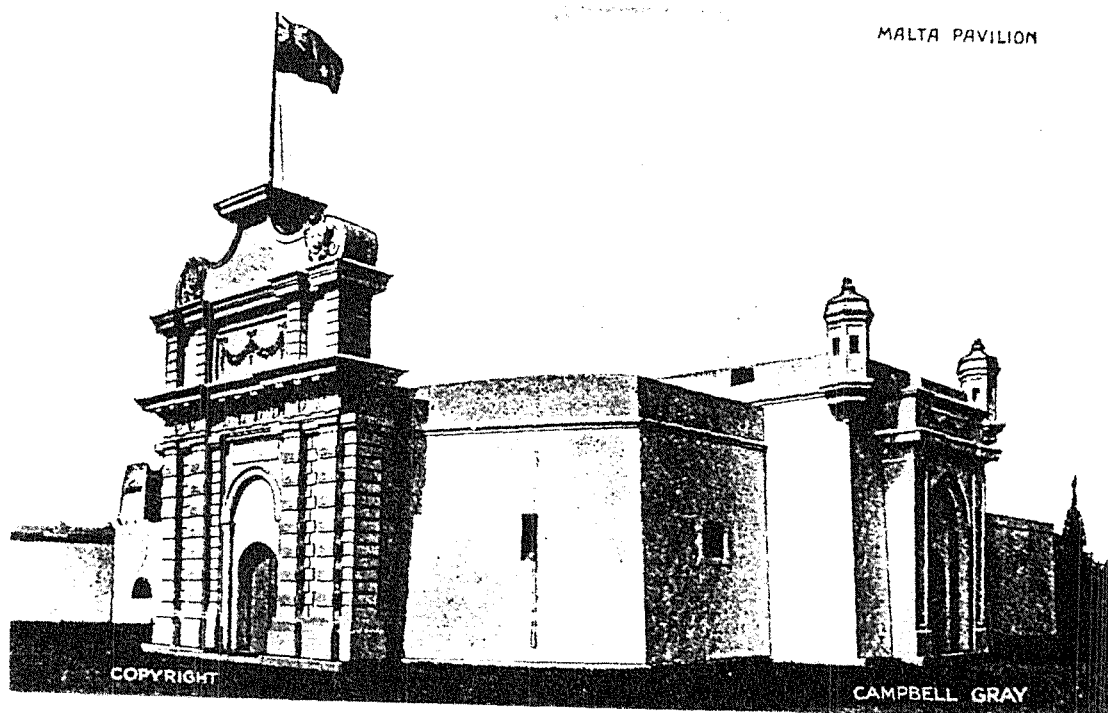
(8) Mara, Hal Balzan 4-5-1994

(9) Gracie, Birgu, 27-4-1994

(10) Mara, Haż-Żebbuġ, u oħra mill-Mellieħa li qabel kienet minn Hal Qormi, ukoll jiftakru li din kienu jkantawha t-tfaliet waqt ix-xogħol fil-fabbrika, 27-4-1994

(11) Il-melodija tan-Nru. VIII, ġentilment kitbithieli is-Sinjura Anna Borg Cardona B.A., L.T.C.L, minn fuq rekording tiegħi.

- (12) Kantahieli raġel 16-11-1994. Fl-istess okkażjoni kantaha anzjan min Tas-Sliema bl-istess kliem. L-ohrajn parigġha li jidhru warajha, kienu kollha rekordjati fl-istess data, waqt li jien gbarthom fl-istess programm
- (13) Kienet tkantahom omni kif tghallmithom mill-Belt.
- (14) Mara
- (15) Georgette Attard, sena mill-Fgura kif tafha minn ghand missierha.
- (16) Marija Cassar, Rabat, Ghawdex.
- (17) Mara.
- (18) Mara minn Bormla, issa Żabbar.
- (19) Ara 18; kif kienet tghidha ommha.
- (20) Mara ta' 36 sena tiftakarha.
- (21) Frans Farrugia, Hal Ghaxaq.
- (22) Tessie Vella, Tas-Sliema.
- (23) Mara minn Ghawdex.

Il Malta Pavilion fil-fiera ta' Wembley, 1924 (kartolina antika; ritratt Campbell Gray)